

6. Kamu Maliyesi

Merkezi Yönetim bütçe açığı, 2014 yılının ilk üç çeyreği itibarıyla geçen yılın aynı dönemine göre bir miktar artış göstermiş ve bu gelişmede faiz dışı harcamalarda gözlenen yüksek artış eğiliminin yanı sıra tüketime dayalı vergilerdeki artış oranının sınırlı düzeyde kalması önemli bir rol oynamıştır. Faiz dışı harcamalar içinde cari transferler ile kamu yatırım ve kamu tüketim harcamalarındaki artış oranları dikkat çekerken, vergi gelirleri tarafında ÖTV ve KDV gibi dolaylı vergi geliri artış hızlarının düşük seviyede olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte, vergi dışı gelirlerin hedefin üzerinde performans göstermesinin bütçe gerçekleştirmelerine olumlu yönde katkı yapmaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

2015-2017 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program (OVP) kamuoyuna açıklanmıştır. OVP'nin temel öncelikleri önümüzdeki dönemde enflasyon oranının düşürülmesi, cari işlemler açığının azaltılması, yurtiçi tasarrufların ve büyüme potansiyelinin artırılması olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak, para ve maliye politikalarında sıkı duruşun devam ettirileceği, gelirler politikasıyla da bu duruşun destekleneceği ve yapısal reformlara hız verileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede, OVP dönemi boyunca sıkı maliye politikası uygulamaları neticesinde mali disiplinin devam ettirileceği ve borç stokunun GSYH'ye oranının da kademeli olarak düşmeye devam edeceği öngörülmektedir (Tablo 6.1). Öngörülen mali uyumun özellikle faiz dışı harcamaları kontrol altında tutmak suretiyle sağlanacağı ve bu gelişmeye paralel olarak da zaman içinde bütçe gelirlerinin GSYH'ye oranının da azalma eğilimi içinde olacağı gözlenmektedir.

2014 yılında merkezi yönetim bütçe dengesinin GSYH'ye oran olarak bir önceki OVP'ye göre 0,5 puanlık iyileşme göstererek yüzde 1,4 oranında açık vereceği tahmin edilmektedir (Tablo 6.1). 2014 yılında bütçede beklenen iyileşmede vergi dışı gelirlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. OVP dönemi olan 2015-2017 yıllarında uygulanacak sıkı maliye politikaları sayesinde bütçe dengelerinin kademeli olarak iyileştirilmesi ve kamu tasarruflarının artırılması hedeflenmektedir.

Tablo 6.1.
Merkezi Yönetim ve Genel Devlet Bütçe Dengesi
(GSYH'nin Yüzdesi Olarak)

	2013	2014*	2015**	2016**	2017**
Harcamalar	26,1	25,4	24,3	23,6	22,8
Faiz Dışı Harcamalar	22,9	22,6	21,5	21,1	20,5
Faiz Giderleri	3,2	2,8	2,8	2,5	2,3
Gelirler	24,9	24,0	23,2	22,8	22,5
Vergi Gelirleri	20,8	19,9	20,0	19,9	19,8
Diğer Gelirler	4,1	4,1	3,2	2,9	2,8
Bütçe Dengesi	-1,2	-1,4	-1,1	-0,7	-0,3
Faiz Dışı Denge	2,0	1,5	1,7	1,8	2,0
Genel Devlet Dengesi	-0,7	-0,8	-0,5	-0,2	0,1
Genel Devlet Faiz Dışı Dengesi	2,6	2,2	2,4	2,4	2,5
AB Tanımlı Nominal Borç Stoku	36,2	33,1	31,8	30,0	28,5

* Gerçekleşme Tahmini.

** Program.

Kaynak: Orta Vadeli Program (2015-2017).

6.1. Bütçe Gelişmeleri

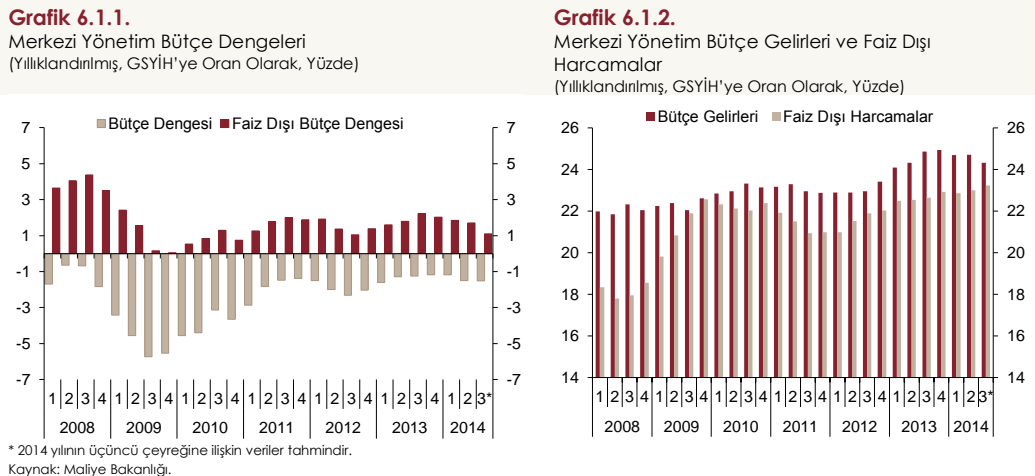
Merkezi yönetim bütçesi 2014 yılı Ocak-Eylül döneminde 11,9 milyar Türk lirası açık verirken, faiz dışı bütçe dengesi 26,3 milyar Türk lirası fazla vermiştir (Tablo 6.1.1). Vergi gelirleri yıl sonu hedefiyle uyumlu seyrettiği halde faiz hariç bütçe giderlerindeki yüksek artış eğilimi devam etmiştir. Bu sebeple, faiz giderlerindeki düşüğe rağmen bütçe dengesi 2013 yılının aynı dönemine kıyasla kötüleşmiştir.

Tablo 6.1.1.
Merkezi Yönetim Bütçe Büyüklükleri
(Milyar TL)

	Ocak-Eylül 2013	Ocak-Eylül 2014	Artış Oranı (Yüzde)	Gerçekleşme/ Bütçe Hedefi (Yüzde)	Hedeflenen Yıllık Değişim Oranı (Yüzde)
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	294,5	325,4	10,5	74,6	7,0
Faiz Giderleri	43,8	38,3	-12,7	73,6	4,0
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	250,7	287,2	14,5	74,7	7,4
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	290,0	313,5	8,1	77,8	3,5
I. Vergi Gelirleri	240,3	258,7	7,7	74,2	6,8
II. Vergi Dışı Gelirler	40,4	42,8	6,0	96,0	-10,8
Bütçe Dengesi	-4,5	-11,9	-	35,9	-
Faiz Dışı Denge	39,3	26,3	-33,1	140,5	-

Kaynak: Maliye Bakanlığı.

2013 yılındaki yüksek bütçe performansının etkisiyle yüzde 1,2'ye düşen merkezi yönetim bütçe açığının GSYİH'ye oranının, 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla bir miktar yükselerek yüzde 1,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Grafik 6.1.1). Faiz dışı bütçe fazlasının GSYİH'ye oranı ise, 2012 yılının üçüncü çeyreğinde gördüğü yüzde 1,1 oranındaki düşük seviyeden sonra artmaya başlamış ve 2013 yılını yüzde 2 seviyesinde kapatmıştır. Söz konusu oranın 2014 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla yüzde 1,1 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

2012 yılından itibaren belirgin bir artış eğilimine giren ve 2013 yılı sonunda yüzde 22,9 olarak gerçekleşen merkezi yönetim faiz dışı harcamalarının GSYİH'ye oranının 2014 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla 2008 yılından bu yana en yüksek seviyesi olan yüzde 23,2 oranına ulaşması beklenmektedir (Grafik 6.1.2). Diğer yandan, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYİH'ye oranı, 2012 yılı Eylül ayında ve 2013 yılı Ocak ayında gerçekleştirilen vergi düzenlemelerinin ve iktisadi faaliyetlerdeki görece hızlanmanın etkisiyle, 2013 yıl sonu itibarıyla yüzde 24,9 oranına çıkmıştır. Söz konusu oranın 2014 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla, özellikle iç talebe dayalı vergi gelirlerindeki yavaşlamanın etkisiyle yüzde 24,3 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Merkezi yönetim faiz hariç bütçe giderlerinde 2012 yılının ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanan yüksek artış eğiliminin 2014 yılının ilk üç çeyreği itibarıyla da sürdüğü görülmektedir. Bu çerçevede, merkezi yönetim faiz hariç bütçe giderleri 2014 yılının Ocak-Eylül döneminde önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14,5 oranında artmıştır (Tablo 6.1.2).

2014 yılı Ocak-Eylül döneminde, faiz hariç bütçe giderleri içindeki ana kalemlerden cari transferler, personel giderleri ve mal ve hizmet alım giderleri sırasıyla yüzde 12,7, yüzde 15 ve yüzde 13,7 oranında artmıştır. Personel giderleri, SGK devlet primi giderleri ve kamu yatırım giderleri (sermaye giderleri) faiz dışı giderlerdeki hızlı artış eğiliminin ana belirleyicileri olarak ön plana çıkmaktadırlar. Diğer yandan, borç verme kalemindeki yüksek orandaki artışın önemli bir kısmı KİT'lere verilen borçtaki yükselişten kaynaklanmıştır.

Tablo 6.1.2.

Merkezi Yönetim Faiz Dışı Harcamaları (Milyar TL)

	Ocak-Eylül 2013	Ocak-Eylül 2014	Artış Oranı (Yüzde)	Gerçekleşme/ Bütçe Hedefi (Yüzde)
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	250,7	287,2	14,5	74,7
1. Personel Giderleri	73,3	84,4	15,0	76,7
2. SGK Devlet Primi Giderleri	12,0	14,1	17,3	74,8
3. Mal ve Hizmet Alım Giderleri	21,6	24,6	13,7	65,5
4. Cari Transferler	110,9	125,0	12,7	76,4
a) Görev Zararları	2,9	2,0	-30,8	46,4
b) Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Y.G.	54,9	62,3	13,5	80,8
c) Tarımsal Destekleme Ödemeleri	7,4	7,8	5,0	80,6
d) Gelirden Ayrılan Paylar	29,3	35,1	19,7	74,4
5. Sermaye Giderleri	22,3	27,0	21,1	73,6
6. Sermaye Transferleri	3,8	4,3	12,8	65,5
7. Borç Verme	6,7	7,8	17,1	102,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı.

2014 yılının Ocak-Eylül döneminde merkezi yönetim genel bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,4 oranında yükselmiştir (Tablo 6.1.3). Söz konusu dönemde vergi gelirleri yüzde 7,7 oranında, vergi dışı gelirler ise yüzde 6 oranında artmıştır.

Tablo 6.1.3.

Merkezi Yönetim Genel Bütçe Gelirleri (Milyar TL)

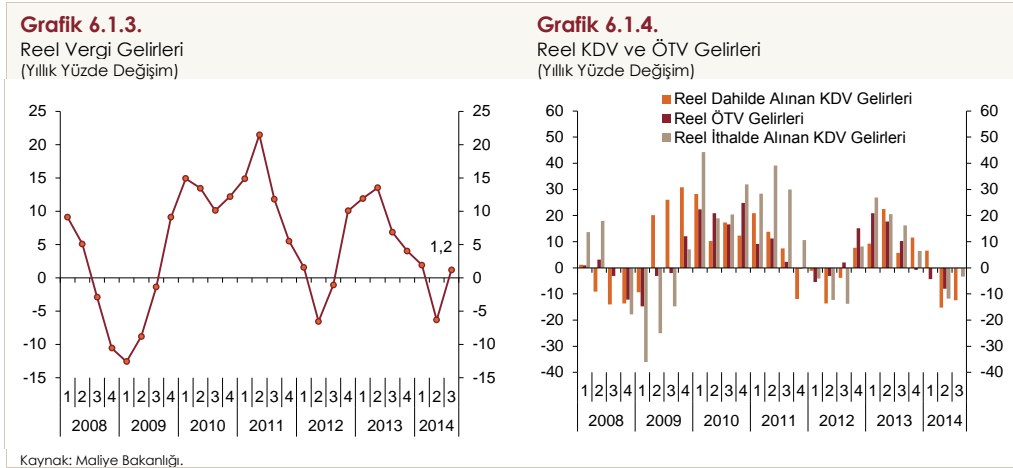
	Ocak-Eylül 2013	Ocak-Eylül 2014	Artış Oranı (Yüzde)	Gerçekleşme/ Bütçe Hedefi (Yüzde)
Genel Bütçe Gelirleri	280,7	301,5	7,4	76,7
I-Vergi Gelirleri	240,3	258,7	7,7	74,2
Gelir Vergisi	45,7	53,2	16,3	75,1
Kurumlar Vergisi	21,1	24,1	14,4	77,6
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	29,0	29,3	1,0	73,8
Özel Tüketim Vergisi	62,6	65,4	4,4	73,1
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	45,7	47,1	3,1	72,6
II-Vergi Dışı Gelirler	40,4	42,8	6,0	96,0
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	11,4	11,4	0,6	140,3
Faizler, Paylar ve Cezalar	18,2	22,1	21,4	84,8
Sermaye Gelirleri	9,4	6,8	-28,0	77,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı.

Vergi gelirleri incelendiğinde, 2014 yılının ilk üç çeyreği itibarıyla, gelir vergisi ve kurumlar vergisi tahsilatlarında görece olarak yüksek oranlı artışlar olduğu, gelir vergisi ve kurumlar vergisi hariç tutulduğunda ise yüzde 7,6 olan vergi gelirleri artış oranının yüzde 4,6'ya gerilediği görülmektedir. Bu durum büyük ölçüde iç tüketime dayalı vergi tahsilatlarındaki yavaşlamadan kaynaklanmaktadır. Tüketime dayalı olan vergi türlerinden ÖTV ile ithalde alınan KDV sırasıyla yüzde 4,4 ve yüzde 3,1 oranında artarken, dahilde alınan KDV tahsilatındaki artış hızı yüzde 1 ile sınırlı kalmıştır. ÖTV tahsilatının

ayrıntılar incelendiğinde ise, tütün mamulleri ve motorlu taşıtlar üzerinden yapılan tahsilatların sırasıyla yüzde 11,9 ve yüzde 11,2 oranında artmasına karşın, toplam ÖTV tahsilatı içinde yüksek paya sahip olan petrol ve doğalgaz ürünleri üzerinden yapılan tahsilatın yüzde 1,2 oranında düştüğü görülmektedir. Vergi dışı gelirler yüzde 6 artmasına karşın yıl sonu hedefine göre gerçekleşme oranı son derece yüksektir. Vergi dışı gelirlerdeki hedefe göre yüksek performansta, Merkez Bankası ve kamu bankalarından bütçeye yapılan kar transferlerinin hedefin üzerinde gerçekleşmiş olması belirleyici olmuştur.

2012 yılının Eylül ayında bazı vergi oranlarında gerçekleştirilen artışlar ve baz etkisiyle birlikte pozitif değerler almaya başlayan reel vergi gelirlerindeki yıllık değişim oranı 2013 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren yavaşlamaya başlamış ve 2014 yılının ikinci çeyreğinde negatif değer almıştır. 2014 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla ise kısmen baz etkisi kaynaklı olarak, kısmen de gelir ve kurumlar vergisindeki görece yüksek tahsilat performansı kaynaklı olarak sınırlı miktarda da olsa reel artış kaydedilmiştir (Grafik 6.1.3). 2014 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla tüketime dayalı vergilerden dahilde alınan KDV ve ithalde alınan KDV tahsilatları reel olarak sırasıyla yüzde 12,4 ve yüzde 3,3 gerilerken, ÖTV tahsilatı reel olarak sabit kalmıştır (Grafik 6.1.4).

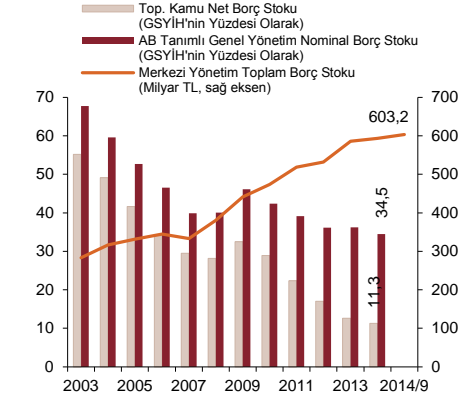
6.2. Kamu Borç Stokundaki Gelişmeler

Kamu borç stoku göstergeleri, 2014 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla olumlu bir görünüm sergilemektedir. Toplam kamu net borç stoku ve AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYİH'ye oranları azalmaya devam etmiş, sabit getirili borç senetlerinin toplam borç stoku içindeki payı artmış, borç stokunun ortalama vadesi uzamış ve son aylarda borçlanmanın reel maliyeti düşük seviyelerde gerçekleşmiştir.

Merkezi yönetim borç stoku, 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 603,2 milyar Türk lirası seviyesindedir (Grafik 6.2.1). Toplam kamu net borç stokunun ve AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYİH'ye oranları, 2014 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla 1,4 ve 1,7 puan azalmıştır (Grafik 6.2.1).

Grafik 6.2.1.

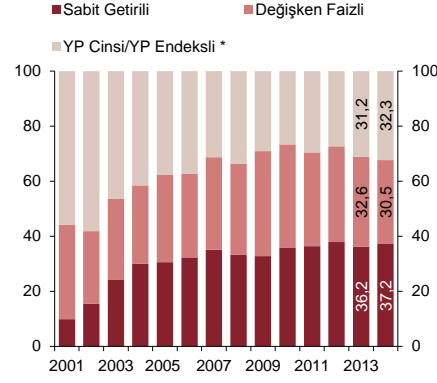
Kamu Borç Stoku Göstergeleri

* YP Cinsi/YP endeksli borç stoku, dış borç stoku ile döviz cinsi ve dövizde endeksli iç borç stokunu kapsamaktadır.
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı.

Grafik 6.2.2.

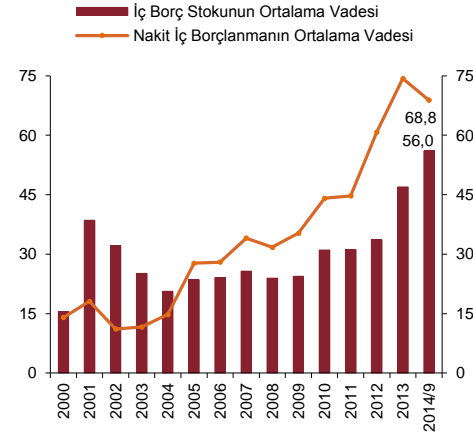
Merkezi Yönetim Borç Stokunun Kompozisyonu (Yüzde)

Sabit getirili borç senetlerinin toplam borç stoku içindeki payı, 2013 yılı sonuna göre bir miktar artmıştır (Grafik 6.2.2). Öte yandan iç borçlanmanın döviz ve faiz yapısını incelediğimizde, 2014 yılının ilk sekiz ayında sabit faizli borçlanmanın payının bir önceki yılın aynı dönemine göre azaldığı görülmektedir. Kamu mevduatının aylık ortalama borç servisini karşılama oranı yüzde 205,8 düzeyindedir. İç borç stokunun vadeye kalan ortalama süresi artarak 56 ay olmuştur (Grafik 6.2.3). İlk dokuz ayda tahvil ihracı yoluyla gerçekleştirilen dış borçlanmanın tutarı ise 6,3 milyar ABD doları olup, söz konusu borçlanmanın ortalama vadesi 14,8 yıl olmuştur (Grafik 6.2.4).

Grafik 6.2.3.

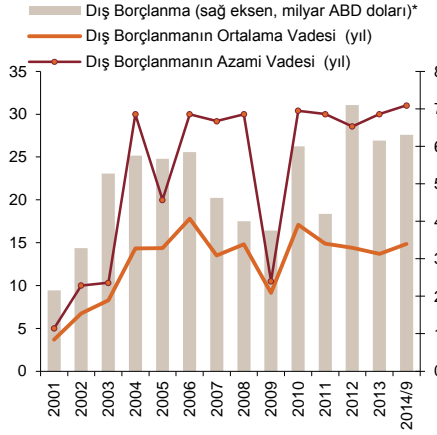
Nakit İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve İç Borç Stokunun Vadeye Kalan Ortalama Süresi (Ay)

* İlgili yılda yapılan toplam dış borçlanma miktarını göstermektedir.
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı.

Grafik 6.2.4.

Tahvil İhracı Yoluyla Borçlanma

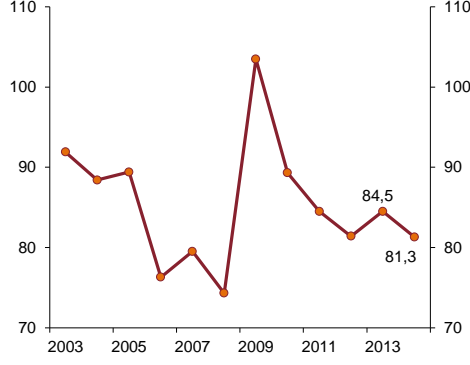

İç borç çevirme oranı, 2014 yılı Ağustos ayı sonunda yüzde 81,3 düzeyindedir (Grafik 6.2.5). 2009 yılının başından 2011 yılının başına kadar hızlı bir düşüş eğilimi kaydettikten sonra, küresel finansal dalgalanmalar ve temkinli para politikası duruşu nedeniyle 2013 yılı ikinci yarısında artmaya başlayan ortalama reel faiz oranı¹ ise, son aylarda daha düşük seviyelerde seyretmektedir (Grafik 6.2.6).

¹ Reel faizler, nominal faiz oranlarının (Hazine'nin yaptığı TL cinsi kuponuz senet ihalesinde kabul edilen ortalama yıllık bileşik faiz oranı) gelecek on iki aylık TÜFE beklentisinden (TCMB Beklenti Anketi) arındırılması suretiyle hesaplanmıştır.

Grafik 6.2.5.

Toplam İç Borç Çevirme Oranı
(Yüzde)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, TCMB.

Grafik 6.2.6.

İskontolu İhalelerde Gerçekleşen Ortalama
Borçlanma Vadesi ve Faiz Oranı

